

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 10

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал:

https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

- Фарманова Гулнара Комилевна*
МЕТОДЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ САМАРКАНДСКОГО
СОГДА В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВЕКА 9-18
- Саидбобоева Гулзора Нематжоновна*
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ АРХИВИ ҲУЖЖАТЛАРИДА ГИДРОЭЛЕКТР СТАНЦИЯЛАРИНИНГ
ҚУРИЛИШИГА ДОИР МАЪЛУМОТЛАР (XX АСР 20-ЙИЛЛАРИ ОХИРИ-30-ЙИЛЛАР
БОШИ) 19-26
- Ахмедов Шахзод Фарход ўғли*
МУСТАҚИЛЛИККА ЭРИШИШ АРАФАСИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ЧОРВАЧИЛИКНИНГ
УМУМИЙ ҲОЛАТИ ВА МАВЖУД МУАММОЛАРИ 27-34
- Mirsoatova Sayyora Turg'unovna*
MARKAZIY FARG'ONA NEOLIT JAMOALARI MADANIYATI HAQIDA MULOHAZALAR 35-39
- Янгибоева Дилноза Ўктамовна*
МУҲАММАД ШАРИФЖОН МАХДУМ САДРИ ЗИЁНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ
ФАОЛИЯТИ 40-48
- Маҳмудов Эркинжон Асқаралиевич*
АРАБЛАР ТОМОНДАН ФАРФОНАНИНГ ЗАБТ ЭТИЛИШИ ҲАҚИДАГИ МАЪЛУМОТЛАР ВА
УЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ 49-53
- Yoriqulov Nasibulla Xoliyorovich*
O'ZBEKISTON HUDUDIGA G'ARB ME'MORCHILIK AN'ANALARINING KIRIB KELISHI 54-58
- Ergasheva Bahridil G'olibjonovna*
IJTIMOIY TARMOQLARDAGI REKLAMALARNING IJTIMOIY-MA'NAVIY HAYOTGA TA'SIRIGA
DOIR MULOHAZALAR (ETNOSOTSIOLOGIK TAHLIL) 59-65
- Абдухамидов Исломбек Абдухалим ўғли*
МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИНИ ЎРГАНИШДА ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ ЁНДАШУВЛАР 66-74
- Boltayeva Moxichehra Jamshid qizi*
XORIJIIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH BO'YICHA AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR VA
ERISHILGAN KO'RSATKICHLAR (JIZZAX VILOYATI MISOLIDA) 75-80
- Кандахаров Анваржон Хасанович, Бабаярова Шахноза Шухратовна*
БУХОРО ХОНЛИГИДА АБДУЛЛАХОН II ДАВРИНИНГ ҚУРИЛИШ ИНШООТЛАРИ
ТАРИХИГА БИР НАЗАР 81-86

8.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

- Boltayev Nurali Shiramatovich*
AGRAR OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING
BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 87-93

<i>Дустова Мухайё Худайбердиевна</i> РОСТ, УСТОЙЧИВОСТЬ, ДОХОДНОСТЬ: ЭКОНОМЕТРИКА ФИНАНСОВЫХ ПОТОКОВ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	94-102
<i>Ravshanov Malik Naimovich</i> METHODOLOGY FOR DETERMINING THE NEED FOR ECONOMIC RESOURCES OF THE ROAD TRANSPORT COMPLEX.....	103-108
<i>Xushmuradov Oman Namozovich</i> TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI	109-115
<i>Raximjonov Kamronbek Ixomjon o'g'li</i> DAVLAT XARIDLARINI AMALGA OSHIRISHDA KORRUPSIYANI OLDINI OLISH	116-121
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> АКАДЕМИК ИБРОҶИМ МЎМИНОВ ИЛМИЙ ЖАСОРАТИНИНГ ЯНГИ ҚИРРАСИ	122-128
<i>Talabov Baxriddin Alijanovich</i> KONSTITUTIONIZM DEMOKRATIK RIVOJLANISHNING ASOSI SIFATIDA	129-134
<i>Tajibaev Muxiddin Abdurashidovich</i> JAMIYAT HAYOTIDA SINERGETIK DUNYOQARASH PARADIGMASINI TADQIQ QILISHNING AHAMIYATI	135-140
<i>Солиев Икромжон Комилжонович</i> РАҚАМЛИ ДУНЁДА ИНСОН ҚАДРИ МУАММОСИ: ИЛМИЙ-ФАЛСАФИЙ ТАЛҚИН	141-147
<i>То'хтайев Hakim Primovich</i> TASAVVUF TA'LIMOTLARIDA QADRIYATLAR TRANSFORMATSIYASINING NAMOYON BO'LISH XUSUSIYATLARI	148-153
<i>Уразалиева Гулшада</i> СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ КАТЕГОРИИ «ГЕНДЕР» В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ	154-160
<i>Гуламова Мавжуда Ташпулатовна</i> ИЖТИМОЙ АХЛОҚ МЕЗОНЛАРИНИ ЎРГАНИШДА КУМУШХОНАВИЙ ВАСИЯТНОМАЛАРИНИНГ ЎРНИ	161-167
<i>Xoliqov Lazizjon Maxmud o'g'li</i> GLOBAL O'ZGARISHLAR SHAROITIDA O'ZBEKISTONNING IJTIMOIIY-DUNYOVIY DAVLAT SIFATIDAGI MAQOMI (IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLIL)	168-172
<i>Quvonov Sardor Zokirovich</i> MA'NAVIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISHDA "MANOQIBI SHAYX XUDOYDOD VALIY" ASARINING AHAMIYATI	173-178
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	

<i>Халметова Меҳрибону Гайратжонова</i> ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕТСКОЙ ЛЕКСИКИ В НЕМЕЦКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ	179-186
<i>Abdijabbor Amanov</i> MURAKKAB SINTAKTIK BUTUNLIKNING MATNNING KATTA BIRLIGI SIFATIDA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	187-193
<i>Umarova Xurshida Zikiryoixonovna</i> AQSH ADABIYOTIDA PSIXOLOGIK ROMAN TADRIJI	194-201
<i>Odinayev Bekqul Imamqulovich</i> LISONIY SHAXS: TA'RIF, TAHLIL, TALQIN	202-210
<i>Jaloliddin Jo'rayev, Jamoliddin Jo'rayev</i> "DEVONI LUG'ATIT-TURK" VA "GULSHAN UL-ASROR"DAGI QADIMGI TURKIY SO'ZLAR QIYOSI	211-217
<i>Saidov Akmal Azimovich</i> "TARJIMA NAZARIYASI VA AMALIYOTI" YO'NALISHIDA TAHSIL OLAYOTGAN TALABALARDA MADANIYATLARARO MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	218-224
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Qosimov Botirjon Ma'rufjon o'g'li</i> SUDYALAR OLIY KENGASHINI SUDYALARNING CHINAKAM HAMJAMIYATI ORGANIGA AYLANTIRISHNING KONSTITUTSIYAVIY MASALALARI	225-231
<i>Жўраев Дилмурот Мухторович</i> МАЪМУРИЙ ВА ОММАВИЙ ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРДАН КЕЛИБ ЧИҚАДИГАН НИЗОЛАРНИ СУДДА ҲАЛ ЭТИШДА КЕЛИШУВ ТАРТИБ-ТАОМИЛЛАРИНИ ҚЎЛЛАШГА ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ АЙРИМ МАСАЛАЛАР	232-240
<i>Эшонхонов Камолхон Маматхонович</i> БАНД СОЛИНГАН МУЛКНИ ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА ТАСАРРУФ ЭТИШ ЖИНОЯТИНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШДАГИ АЙРИМ МАСАЛАЛАР.....	241-246
<i>Бўриев Одил Қобилович</i> КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШ – ИНСОН ҚАДРИНИ ЮКСАЛТИРИШ МЕЗОНИДИР	247-253
13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Umarzoda Shohruh Azamat o'g'li</i> "ALGORITMIK TILLAR VA DASTURLASH ASOSLARI" FANI MAZMUNI VA O'QITISHNING MAVJUD HOLATI	254-259
<i>Эргашева Гули Исмоил кизи, Инамова Гуллола</i> ЗНАЧИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ФОНЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ КОММУНИКАЦИИ.....	260-265

<i>Bobomurotov Sirojiddin Mengziyo o'g'li</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA TABIIY FANLARNI VARIANTIV TUSHUNCHALAR ASOSIDA O'QITISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARINING O'RNI	266-271
<i>Xudoyberdiyev G'iyosiddin Baxtiyor o'g'li</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI	272-277
<i>Ботиров Азизбек</i> РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ: АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ	278-283
<i>Эшбеков Сардор Журакулович</i> ЁШЛАРНИ ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШИНИГ МУҲИМ ОМИЛИ	284-288
<i>Abdullaeva Feruza Suyunovna</i> KASBIY TERMINOLOGIYANI O'RGATISHDA INTERAKTIV TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	289-293
<i>Ortiqov Oybek Rustamovich</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNING TASHKIL ETILISHI.....	294-298
<i>Erhanova Nasiba Absayitovna</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARINING "TIL VA NUTQ" MARKAZIDA INNOVATSION FAOLIYAT OLIB BORISH	299-303
<i>Robiya Mannopova</i> INNOVATIVE COMPETENCY AS A CORE COMPETENCE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS.....	304-308
<i>Qodirov Olim Odilovich</i> REFLEKSIV YONDASHUV, UNING MOHIYATI VA KONSEPTUAL ASOSLARI.....	309-314
<i>Xaydarova Mahliyo Xabibullayevna</i> TARBIYA FANINI O'QITISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	315-322
<i>Xasanova Gulsanam Xusanovna</i> IJTIMOIY-MADANIY FAOLIYATDA MAGISTRATURA TALABALARINING TASHKILIY- BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI	323-328

12.00.00- Юридик фанлар

Бўриев Одил Қобилович,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
“Давлат ва Ҳуқуқ” институти мустақил тадқиқотчиси
odilburiov@gmail.com

КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШ – ИНСОН ҚАДРИНИ ЮКСАЛТИРИШ МЕЗОНИДИР

Аннотация. Бугунги кунда мамлакатимизда коррупцияга қарши курашиш борасида кенг қамровли ислохотлар амалга оширилиб келинмоқда. Жумладан, коррупциявий хавфларни аниқлаш ва тизимли таҳлил қилиш, уларни келтириб чиқарувчи омилларни бартараф қилиш учун маъсул бўлган алоҳида орган, яъни коррупцияга қарши курашиш агентлиги ташкил этилди. Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикаси Конституциясида инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг ҳуқуқий кафолатлари, фуқароларнинг шахсий, сиёсий, иқтисодий ҳуқуқлари, коррупцияга қарши аёвсиз курашиш, жамият ҳаётида фуқароларнинг ўрни, улар учун яратилган шартшароитлар келтирилиб ўтилган.

Калит сўзлар: Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, ҳуқуқий давлат, фуқаро, шахсий ва сиёсий ҳуқуқ, қарор, модда, демократия, тенг ҳуқуқлик

Buriev Odil Qobilovich,
Researcher of the "State and Law" Institute
of the Academy of Sciences of Uzbekistan

THE FIGHT AGAINST CORRUPTION IS A CRITERIA FOR IMPROVING HUMAN DIGNITY

Abstract. Today, comprehensive reforms in the fight against corruption are being implemented in our country. In particular, a separate body responsible for the identification and systematic analysis of corruption risks, elimination of the factors causing them, namely the anti-corruption agency was established. This article presents legal guarantees of human rights and freedoms, personal, political, economic rights of citizens, the role of citizens in the life of society, the conditions created for them in the Constitution of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: Constitution of the Republic of Uzbekistan, legal state, citizen, personal and Political Law, decision, article, democracy, equal rights

Буриев Одил Қобилович,
Независимый научный сотрудник Института
«Государство и право» Академии наук Узбекистана

БОРЬБА С КОРРУПЦИЕЙ – КРИТЕРИЙ ПОВЫШЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ДОСТОИНСТВА

Аннотация. Сегодня в нашей стране реализуются комплексные реформы в сфере борьбы с коррупцией. В частности, создан отдельный орган, ответственный за выявление и систематический анализ коррупционных рисков, устранение вызывающих их факторов, - антикоррупционное агентство. В данной статье изложены правовые гарантии прав и свобод человека, личные, политические,

экономические права граждан, роль граждан в жизни общества, условия, созданные для них Конституцией Республики Узбекистан.

Ключевые слова: Конституция Республики Узбекистан, правовое государство, гражданское, личное и политическое право, решение, статья, демократия, равноправие

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I10Y2023N35>

Кириш. Коррупция демократик институтлар ва қадриятлар, ижтимоий-сиёсий адолат, қонун устуворлигига путур етказиб, изчил барқарор ривожланиш, иқтисодий ўсишга, жамият ва давлатлар барқарорлиги ва хавфсизлигига жиддий таҳдид туғдирмоқда. Коррупция аллақачон локал муаммодан бутун дунё ҳамжамияти ва барча мамлакатлар иқтисодиётига салбий таъсир кўрсатадиган трансмиллий ҳодисага айланган. У уюшган ва трансчегаравий жиноятлар учун ҳам имкониятлар яратиб бермоқда.

Айниқса ҳозирги глобаллашув замони, минтақалар ва давлатлараро интеграция жадаллашиб бораётган бир шароитда коррупция барча мамлакатларда ҳам қатор муаммоларни ҳам келтириб чиқариб, жамиятни ич-ичидан емириб пароканда қилиб ташлаш хавфини туғдирмоқда.

Коррупциянинг авж олиши фуқароларда давлат ҳокимиятига ишончсизлик кайфиятини уйғотиб, миллий хавфсизликни ва давлатчилик асосларига таҳдид солади.

Шу жиҳатдан, коррупцияни олдини олиш ва унга қарши курашиш бутун дунёда долзарб масалалардан бири бўлиб қолмоқда. Зеро, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек, “Коррупцияни олдини олмасдан, ҳақиқий ишбилармонлик ва инвестиция муҳитини яратиб бўлмайди, унумли жамиятнинг биронта тармоғи ривожланмайди [1; 422-бет].

Бугунги кунда мамлакатимизда коррупцияга қарши курашиш борасида кенг қамровли ислохотлар амалга оширилиб келинмоқда. Жумладан, коррупциявий хавфларни аниқлаш ва тизимли таҳлил қилиш, уларни келтириб чиқарувчи омилларни бартараф қилиш учун масъул бўлган алоҳида орган, яъни коррупцияга қарши курашиш агентлиги ташкил этилди [2].

Давлат ҳокимияти органлари ва айрим хўжалик юритувчи субъектларда коррупцияга қарши ички назорат “комплекс-назорат” тузилмалари фаолияти йўлга қўйилди. Коррупция ва суистеъмолчиликларининг олдини олиш мақсадида давлат хизматлари кўрсатиш тизимини рақамли технологиялар кенг жорий этиляпти.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Ўзбекистон Республикаси Президентини 2021 йил 6 июндаги “Коррупцияга қарши муросасиз муносабатда бўлиш муҳитини яратиш, давлат ва жамият бошқарувида коррупциявий омилларни кескин камайтириш ва бунда жамоатчилик иштирокини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-6257- сонли фармонида коррупцияга оид жиноятларни олдини олишга қаратилган алоҳида чоралар белгиланган [1; 422-бет]. Унга кўра, коррупцияга оид жиноятларни содир этишда айбдор деб топилган шахсларнинг очиқ электрон реестрини юритишни йўлга қўйиш, жиноят кодексида коррупцияга оид жиноятлар тоифасига кирувчи моддаларни аниқ рўйхатини белгилаш, коррупцияга оид жиноятлар учун белгиланган жазо чораларини узоқ муддатли озодликдан маҳрум қилиш жазо чорасигача кескин кучайтириш, даромадлар ва мол-мулкни декларациялаш жараёнида аниқланган ноқонуний бойлик орттирганлик учун жавобгарлик ўрнатиш, коррупцияга оид

жиноятларни содир этган шахсларга нисбатан жиноий жазони ўташда енгиллаштирувчи нормалар қўлланилишига чекловлар белгилаш назарда тутилган.

Шунингдек, “электрон жиноий ҳуқуқий статистика” ягона ахборот тизими доирасида давлат органлари ва ташкилотлари ходимлари томонидан содир этилган коррупцияга оид жиноятлар ҳақидаги статистик маълумотлар ҳамда қонуний кучга кирган жиноят ишларининг соҳалар ва ҳудудлар кесимидаги электрон базасини шакллантириш ҳам белгиланган.

Айтиш керакки, “ўтган 4,5 йил давомида 9 минг 546 нафар шахс томонидан давлат ва фуқаролар манфаатларига 3.2 триллион сўмлик зарар етказилган [6; 24-бет].

“Transparensy international” чоп этган ҳисоб-китобларга кўра, суд энг коррупцияшган институтлар орасида 5-ўринни эгаллаган бўлиб, 20 дан ортиқ давлатда суд тизими энг коррупциялашган институт сифатида қабул қилинади. Шу сабабли ҳам сўнги йилларда Европанинг кўплаб давлатларида жумладан, Руминия, Малта, Молдова, Болгария, Словакия ва Украинада фуқаролар кўчаларга чиқиб, кенг тарқалган коррупцияга қарши норозилик билдиришди ва давлат қонунчилигига риоя этилишини, коррупцион сиёсатчиларни жазолашни талаб қилмоқда.

Коррупциянинг яна бир хусусиятларидан бири кронезимдир. Кронезим – ҳокимият ваколатларини дўстлар, таниш-билиш ва яқинларга бериш амалиёти, яъни фаворитизмнинг бир кўринишидир. Суд ҳокимияти вакиллари ўртасида коррупция фактлари бўйича кўзланган жиноий ишларнинг озлигига айнан шу хусусият сабаб бўлади.

Аммо, таъкидлаш жоиз, суд тизимида коррупцион ҳолат айнан судларнинг далиллар ва уларни баҳолаш билан боғлиқ жараёнида кузатилмоқда. Яъни иш бўйича судга тақдим этишган далилларнинг сохталаштиришнинг, алмаштириб қўйишни ёки бор далилларни шунчаки ҳужжатлар орасидан олиб қўйиш ҳаракатлари учраб турибди.

UNODC томонидан Афғонистонда ўтказилган сўнги тадқиқотга мувофиқ суд органлари ва прокуратура ходимларининг 50 фоиздан кўпи пора олган ёки пора ундириш билан шуғулланган бўлиб, бу уларни энг коррупциялашган гуруҳлар деб таснифлашга сабаб бўлди. Маълумотларга кўра, судьялар ва прокурорлар олган пора ўртача 300 АҚШ долларини ташкил қилган. Коррупциянинг бундай сурункали авж олишга суд-ҳуқуқ тизими фаолиятига нафақат путур етказди, балки унинг батамом барбод бўлишига олиб келмоқда.

Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида давлат хизматида коррупция омилларини бартараф этиш, кадрларни танлов асосида ишга қабул қилиш ва улар фаолияти самарадорлигини баҳолашнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш вазифаси қўйилган.

Шунингдек:

1. Коррупцияга мойил соҳа ва тармоқларни аниқлаш;
2. Коррупциявий омилларни бартараф этиш самарадорлигини ошириш;
3. Жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни шакллантириш, каби учта асосий вазифага ҳам устувор аҳамият қаратилган.

Коррупция:

- амалга оширилаётган ислоҳотларга қаршилиқ кўрсатади;
- давлатнинг конституциявий асосларини емиради;

— жамият аъзоларининг фуқаролик мавқеини йўққа чиқаради ҳамда ислохотларни обрўсизлантиради;
— жамиятнинг маънавий-ахлоқий асосларини емиради;
— пул орқали ҳокимиятни қўлга олишга интилиш кучайишига замин яратади;
— нопок йўллар билан бойлик орттиришни рағбатлантиради;
— жаҳон хўжалик алоқаларига фаол интеграциялашуви, чет эл инвестициялари ва тадбиркорларни иқтисодий ўзгаришлар жараёнига тўла киришишга қаршилик кўрсатади [4; 168-169 бетлар].

Муҳокама ва натижалар. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг давлат бошлиғи сифатида қабул қилган илк ҳужжатларидан бири “Коррупцияга қарши кураш тўғрисида»ги қонун бўлди. Ушбу қонун, биринчи навбатда, давлат аппарати ва фуқаролик жамияти институтларининг ана шу ҳодисаларга қарши кураш бўйича куч ва имкониятларни бирлаштиришни назарда тутди. Мазкур Қонуннинг қоидаларини ҳаётга татбиқ этиш учун Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори бошчилигида Коррупцияга қарши курашиш бўйича Республика идоралараро комиссияси ташкил этилди ва ҳозирда фаолият юритмоқда. Шунингдек, ҳудудий идоралараро комиссиялар ҳам тузилди.

Коррупцияга қарши кураш бўйича 2017-2018 йилларга мўлжалланган давлат дастури ишлаб чиқилиб, дастур доирасида мамлакатнинг 60 та вазирлик ва идораларда коррупцияга қарши идоровий режалар ишлаб чиқилди. Шунингдек, давлат ва жамият қурилишини барча соҳаларида коррупцияга йўл очиб берадиган омилларга чек қўйишга қаратилган 80 дан ортиқ норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. “Коррупциясиз соҳа” лойиҳалари, “йўл хариталари” ва дастурлар тасдиқланди [1; 429-бет].

Биргина БМТ доирасида коррупциянинг олдини олиш ва унга қарши курашиш бўйича ўнлаб ҳужжатлар – конвенция, декларация ва резолюциялар қабул қилинган. Хусусан, БМТнинг коррупцияга қарши конвенцияси, Трансмиллий уюшган жиноятчиликка қарши конвенцияси, Давлат мансабдор шахсларнинг халқаро ахлоқ кодекси, Халқаро тижорат ташкилотларда коррупция ва порахўрликка қарши курашиш декларацияси, “Коррупциянинг олдини олиш, унга қарши курашиш ва соҳада халқаро ҳамкорликни кучайтириш чора-тадбирларни самарали ҳал этиш ва амалга ошириш бўйича умумий сайи-ҳаракатларимиз” номли сиёсий декларациялар бу борадаги глобал ҳамкорликнинг асосий йўналишлари, мазмун-моҳияти, қонуний асослари ва услубларини аниқлаб берган.

Жумладан, БМТнинг Коррупцияга қарши конвенциясидаги кўп қоидаларнинг мажбурийлиги, ушбу глобал муаммони ҳал этишга қаратилган кенг ва комплекс ёндашув уни коррупцияга қарши курашишнинг универсал ва самарали воситасига айлантира олди. Унинг доирасида коррупциянинг олдини олиш ва унга қарши курашишга қаратилган самарали ва таъсирчан чора-тадбирларни қабул қилиш ҳамда амалга ошириш, коррупцияга асосланган ва ноқонуний йиғилган бойлик ва активларни қайтариш борасида халқаро ҳамкорликни кучайтириш, давлат ва жамоат хизматида ҳалоллик ва содиқлик, масъулият туйғусини рағбатлантириш, ижтимоий мол-мулкни талаб даражасида асраб-авайлаш, ҳимоялаш ва бошқаришни қўллаб-қувватлашга қаратилган самарали глобал халқаро ҳамкорлик йўлга қўйилган.

Миллий қонунчиликка коррупцияга қарши халқаро стандартларни имплементация қилишга алоҳида эътибор берилмоқда. Ўзбекистон БМТнинг Коррупцияга қарши кураш конвенцияси иштирокчиси ҳисобланади. Иқтисодий ҳамкорлик ва ривожланган мамлакатнинг Коррупцияга қарши кураш бўйича тармоғининг Истанбул ҳаракати режасида иштирок этиб, коррупцияга қарши курашда эришилган натижалар тўғрисида мунтазам равишда ҳисобот тақдим этмоқда. Амалга оширилган бу ишлар мамлакатга “Transparency International” нинг коррупцияни идрок қилиш индекси рейтингда 19 босқичга кўтарилиш имконини берди [1; 423-бет].

Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (ИХТТ), Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти (ЕХХТ), Шанхай Ҳамкорлик ташкилоти (ШХТ), Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги (МДХ), Иқтисодий ҳамкорлик ташкилоти (ИХТ) ва бошқа ташкилотлар доирасида ҳам коррупцияга қарши кураш бўйича ҳамкорлик олиб борилмоқда.

Ушбу ташкилотлар томонидан бу борада қабул қилинган ҳужжатларда коррупцияга қарши курашишни қонунийлик, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини устуворлиги, коррупцияга тоқатсизлик, очиқлик ва шаффофлик, давлат ва фуқаролик жамиятининг ҳамкорлиги, коррупцияни олдини олишга доир чора-тадбирлар устуворлиги, жавобгарликнинг муқаррарлиги принциплари белгиланган.

Халқаро ташкилотлар ва ривожланган мамлакатлар, жумладан, Швеция, Финландия, Сингапур, Жанубий Корея тажрибаси шундан далолат берадики, айнан коррупциянинг илдизига болта уриш давлат сиёсати ва ислохотларининг энг муҳим йўналишларидан бири сифатида белгиланиши ҳақида бу борада тизимли равишда иш олиб борилиши уларнинг ушбу мамлакатларда инсон қадрининг таъминланишда юксак натижаларга эришишга хизмат қилди.

“Transparency International” ташкилоти маълумотида кўра, коррупция давлатга энг паст бўлган давлатлардан бири Финландиядир. Мамлакат жиноят кодексида “коррупция” тушунчаси берилмаган, мансабдор шахсларнинг порахўрлиги учун қилмишнинг ижтимоий хавфлилигига қараб жарима ёки 4 йилгача бўлган муддатга қамоқ жазоси татбиқ этилади [7; 424– бет].

Финландияда коррупцияга қарши кураш ҳамда махсус қонун мавжуд эмас, махсус орган ҳам тузилмаган. Коррупциянинг олдини олишга қаратилган ҳужжатлар ичида энг муҳими Ахлоқ қоидалари бўлиб, уларнинг ижроси устидан назорат Адлия канцлери ва парламент вакили Омбудсман томонидан олиб борилади.

Нидерландияда пора олиш-беришда воситачилик қилиш алоҳида жиноят таркиби ҳисобланмасдан, бундай ҳаракатлар пора олганлик ёки пора берганлик тўғрисидаги моддалар бўйича жиноятда иштирокчилик сифатида квалификация қилинади. Бироқ, судьялар томонидан пора олиш жинояти алоҳида жиноят таркиби ҳисобланиб, мазкур жиноят учун оғирроқ жавобгарлик назарда тутилади.

Германия тажрибаси коррупцияга таъсирчан соҳаларни аниқлаш, мамлакат марказий банкида давлат хизматчиларига пора эвазига оғдиришда фош қилинган жисмоний ва юридик шахсларнинг маълумотлар баъзасини ташкил этиш коррупциянинг олдини олиш борасида энг самарали ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар бўлиши мумкинлигини кўрсатади. Бу уларга янги ном билан ёки бошқа

ниқоб остида давлат буюртмаларини олишга, бошқарув кадрларини ротация қилишга, бошқарув ходимлари фаолияти устидан ички назорат олиб борадиган ташқи бўлинмалар ташкил этишга имкон бермайди.

Францияда XX асрнинг 90 йилларида барча давлат хизматчиларига ва коррупция таъсирига берилиши мумкин бўлган жамоат хизмати кадрларига ўз мол-мулки ва даромадлари ҳақида маълумот бериш мажбурияти юкланди. Бундан ташқари, Франция ҳукумати Адлия вазирлиги қошида Коррупцияга қарши кураш марказий хизматини ташкил этиши тўғрисида қарор қабул қилди.

Франция жиноят қонунчилигида мавқейини суиистеъмол қилиш жинояти учун жавобгарликни белгилашда кенг жиҳатдан ёндашилган бўлиб, мазкур давлат Жиноят кодексининг 433-2-моддаси мавқейини суиистеъмол қилиш жиноятининг актив ва пассив шакллари қамраб олган [8; 23-бет]. Ўзбекистон 2008 йил 7 июлда қўйилган Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Коррупцияга қарши конвенциянинг 15-моддасига кўра, ҳар бир иштирокчи давлат ўз жиноят қонунчилигида оммавий мансабдор шахсга ёки воситачилар орқали ушбу мансабдор шахсга шахсан ёки воситачилар орқали ушбу мансабдор шахснинг ўзи учун ёхуд бошқа жисмоний ёки юридик шахс учун, ушбу мансабдор шахс лавозим вазифаларнинг бажариш вақтида бирон ҳаракатни амалга ошириши ёки ҳаракат қилмаслиги мақсадида, бирон ноқонуний афзалликни ваъда қилиш, таклиф этиш ёки тақдим этиш учун жавобгарлик белгиланиши жиноят қонунда эса, фақат порани тақдим қилиш тўғридан-тўғри жиноят сифатида баҳоланади. Мансабдорлик жиноятлари ичида пора олиш жиноятининг ижтимоий хавфлилиги юқори ҳисобланади.

Шундай қилиб, Коррупцияга қарши кураш соҳасида қонунчилигимиз маълум ўзгаришларга муҳтож. Хусусан, қонун чиқарувчи коррупцияга анча тор тариф бериб, унинг мазмуни тўлақонли бўлган аниқ хатти-ҳаракатларнинг ҳатто қисқа рўйхатини бермаган.

Хулоса. Хулоса ўрнида таъкидлаш лозимки, хорижий мамлакатларнинг коррупциявий қилмишлари учун жиноий жавобгарликни белгилашга оид қонунчиликни ўрганиш орқали истиқболда миллий қонунчиликдаги мавжуд нормаларни кўриб чиқиши, шунингдек, янги жамият таркибларини қонунчиликни қонунчиликдан имплементация қилиш орқали инсон кадрини таъминлашнинг, уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, қонуний манфаатларини, адолатли, тенгликни амалга ошириш лозим бўлади. Шунингдек юқоридаги чора-тадбирларни амалга ошириш коррупцияга қарши кураш самарадорлиги оширишга эришиш мумкин бўлади. Инсон кадрини улуғлаш учун жиноят кодексининг коррупциявий жиноятларга оид моддалари гипотезаси, диспозицияси пора предмети тушунчасини кенгайтириш, санкцияни кучайтириш, унга номоддий қимматлик ва номулкий манфаатдорликни ҳам киритиш кодексига ноқонуний бойлик орттириш жинояти учун жавобгарликни кўзда тутувчи норма билан тўлдириш лозим ва мумкин бўлади.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев – “Янги Ўзбекистон стратегияси” – Тошкент “Ўзбекистон” нашриёти 2021 йил 422 – бет.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 29.06.2020 йилдаги “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги ПФ-6013 – сонли фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 25.01.2020 йилдаги Олий Мажлис палатасига мурожаатномаси.
4. Саидов Акмал – “Ўзбекистон ва инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси “ – Тошкент “Адолат” нашриёти 2018 йил 168 – 169 – бетлар.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев – “Миллий тараққиёт йўлимизни қаътият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз” – Тошкент “Ўзбекистон” нашриёти 2019 йил 42 – бет.
6. А. Қахрамонов - “Коррупциявий жиноятларнинг юридик таҳлили ва турлари” - “Одил судлов” ҳуқуқий илмий амалий нашриёт 2022 йил 6- сон 24- бет.
7. Саидов Акмал – “Ўзбекистон ва инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси “ – Тошкент “Адолат” нашриёти 2021 йил 424 – бет.
8. Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодекси - Тошкент “Адолат” 2005 йил 23 – бет.
9. Ўзбекистон Республикаси Ички Ишлар Вазирлиги Академияси – Жиноят ҳуқуқи Махсус қисм 2014 йил 463- 480 – бетлар.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).